

Sociologie pro speciální pedagogy

Úvod

Lenka Slepíčková

SOCIOLOGIE JE

„Věda o společnosti, společenských jevech, strukturách a procesech a jejich vzájemných vztazích. (...) Každý společenský jev, proces či vztah se může stát součástí předmětu sociologie. (...) Sociologie tyto jevy zásadně zkoumá ve vztahu k jiným sociálním jevům.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1018-1019)

„Kvantitativní sociologie (...) přikládá velký význam čítání, měření a kvantitativnímu a formalizovanému vyjadřování souvislostí.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1086)

„Směry kvalitativní sociologie (...) za hlavní úkol sociologie pokládají pochopení životního světa a pravidel každodenních činností jiných individuí (sociálních aktérů), včetně jejich motivací, dešifrování významu, které přikládají věcem, procesům, aktivitám a symbolům.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1086)

„Sociologie se snaží zjistit, kam společnost směřuje, a nijak zvlášť se jí to nedaří. To, co sociologie říká například o sociálním kapitálu, najdeme už v Balzacovi. To, co nám sděluje o úpadku vzdělanosti, se dočteme v Lewisově románu Babbit. Typickou vlastností sociologie je, že všechno se snaží vyjádřit hodně šroubovaně a nesrozumitelně. Tím teprve má vzniknout dojem té správné exaktnosti. Kdyby sociologové více četli romány, grantové agentury by ušetřily hodně prostředků na výzkumy.“

„A co nám sociologové přinesou? Popíší nám akorát to, co vidíme všichni - jak funguje společnost. K tomu jich není potřebné velké množství. Nebo se možná uplatní někde v marketingových agenturách při zpracování dat. Nevyrobí a nevymyslí nic. A pokud něco vymyslí, tak nějakou blbost.“

Co je to sociologie? Co o ní víme?

Příbuzné obory:

- Psychologie
- Historie
- Antropologie
- Ekonomie
- Politologie
- Právo

Zygmunt Bauman: Myslet sociologicky

V čem se liší?

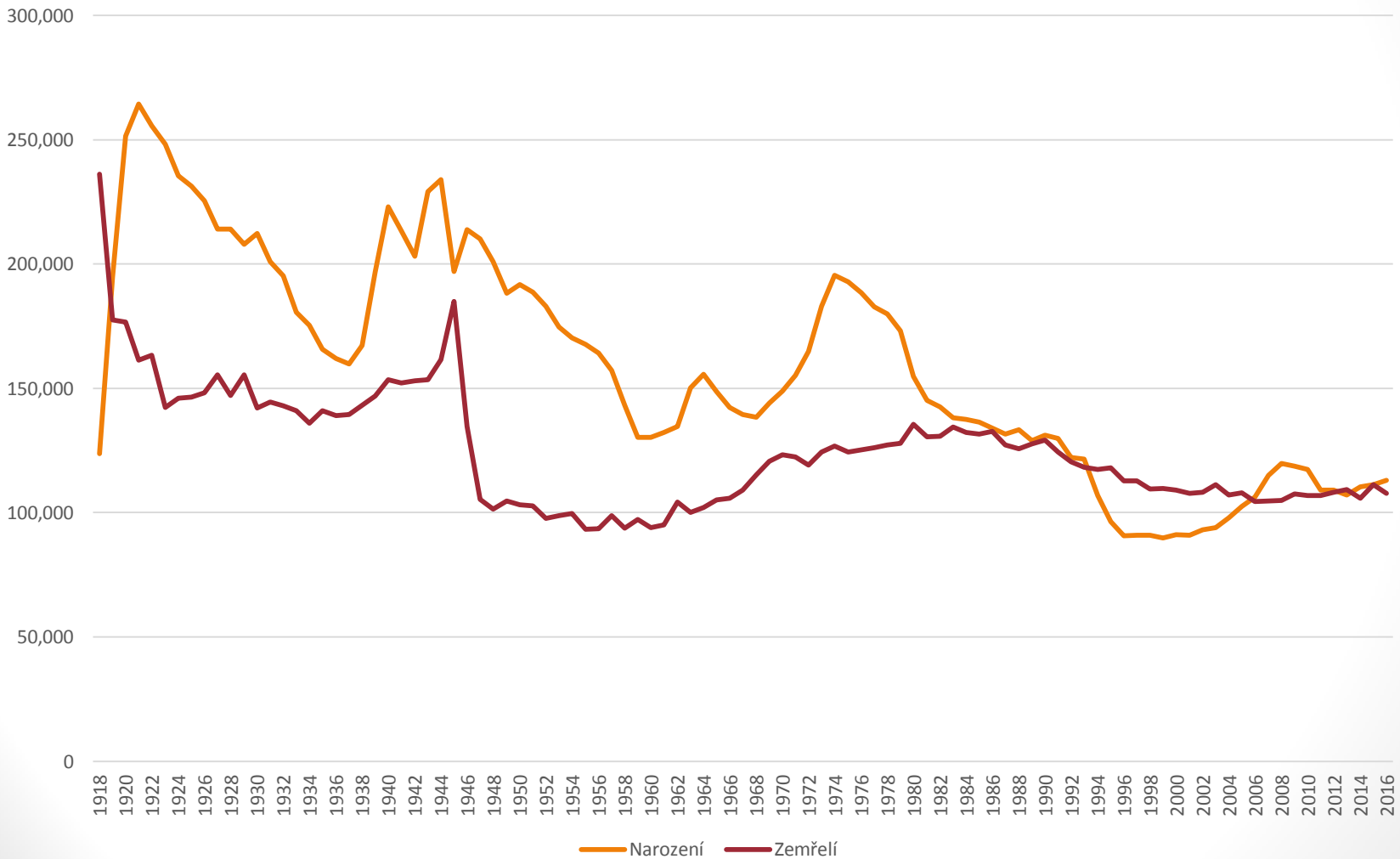
- Má vlastní objekt zájmu?
- Má vlastní metodu poznání?

Co je pro sociologii specifické?

- Lidská jednání jako prvky širších konfigurací; jednání jako chování naplněné smyslem
- Člověk jako člen sítě vzájemné závislosti
- Snaha vidět v individuálním sociální, v konkrétním obecné
- Vztah sociologie a zdravého rozumu

Člověk jako člen sítě ...

Pohyb obyvatelstva (1918 - 2016; ČSÚ)

čenské

*Fiala, Šimon: [Rasa a gender v letecké historii](http://sociopress.cz/rasa-a-gender-v-letecke-historii/),
<http://sociopress.cz/rasa-a-gender-v-letecke-historii/>*

Deviace jako záležitost společenských norem

Manifestní a latentní funkce

Vzdělání

Spotřeba

Thorstein Veblen: Teorie zahálčivé třídy

Sociologie jako „umění nedůvěry“

„Klást sociologické otázky pak předpokládá, že se člověk chce dívat o něco dál, za běžně přijímané či oficiálně vymezené cíle lidského jednání. Předpokládá to, aby si byl do jisté míry vědom toho, že lidské záležitosti mají různé významové roviny, z nichž některé jsou skryty vědomí každodenního života.“

(Petr Berger, Pozvání do sociologie, str. 34)

Sociologie jako věda o společnosti

- Společnost = souhrn individuí jednajících s ohledem na jednání druhých a to v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu

K čemu je to dobré?

- Zdokonalování, pokrok, praktická aplikace
- Budování obecných zákonů (teorií) o chování jevů/objektů a umožnění spojovat dohromady naše poznání a předpovídat neznámé jevy - organizace empirického poznání

Ještě něco?

- Rozvoj kritického myšlení (brání předsudkům, stereotypům a manipulovatelnosti)
- Lepší porozumění světu kolem nás a našemu životu
- Vytvoří senzitivitu, umožní nám vidět dosud neviděné
- Dá se praktikovat každý den

Historické a společenské souvislosti vzniku sociologie

- První pol. 19. stol.
- Přejchod společnosti od tradiční k moderní
- Zhroucení kontrolních mechanismů, mocenské legitimacy a způsobu výkladu světa
- Snaha definovat kontrolní mechanismy nové společnosti

Co se tehdy stalo?

- Industrializace
- Sekularizace
- Urbanizace
- Racionalizace
- Proměňuje se legitimita moci
- Vznik centralizovaných národních států a jejich byrokracie
- Vytváří se komplexní tržní systém (práce a půda se mění ve zboží, vliv peněz)
- Soukromá a veřejná sféra se oddělují
- Důraz na získaný status, nikoli na status připsaný
- Vzniká „moderní člověk“

Otcové zakladatelé

August Comte (1798 – 1857)

- francouzský filozof
- hledání nové stability společnosti – „Před mými zraky se rozpadl řád“
- idea o reformě společnosti prostr. vědy, kterou je třeba systematizovat a nově promyslet
- hierarchie věd, sociologie jako nejvýznamnější a nejkomplexnější věda
- **Pozitivismus** – požadavek studovat reálné, zkušeností ověřitelné zkušenosti – pozorování má být řízeno a jeho výsledky interpretovány pomocí teorie, cílem je rozvinout abstraktní teoretické principy, jimiž se bude každé další pozorování řídit a zároveň je bude zpětně testovat a modifikovat:

Předmětem vědy mohou být pouze fakta, zjišťována přímou zkušeností

veškeré pravdivé a hodnotné poznání může být dosaženo pouze pomocí empirických metod

k pokroku lidského poznání dochází kumulací vědění přír., spol. nebo lidská skutečnost mohou být zkoumány stejnými metodami, jejichž ideálním modelem jsou přírodní vědy

těmito metodami lze řešit i společensko-politické a morální otázky

- Vědět, aby bylo možno předvídat a předvídat, aby bylo možno řídit

Émile Durkheim (1858 – 1917)

- založil první katedru sociologie ve Francii, založil první odborný sociologický časopis
- **Pravidla sociologické metody** – sociologie se může stát objektivní vědou po vzoru věd přírodních, má přitom svůj specifický objekt bádání (odmítání biologického, psychologického či jiného redukcionismu)
- sociologie má studovat sociální fakta, tedy vše, co má sociální povahu, zvnějšku působí na lidské jednání a determinuje je
- Požadavek studovat sociální fakta jako věci
- Společnost jako skutečnost zvláštního druhu, existující nezávisle na jednotlivcích a zkoumatelná metodami stejnými, jako jsou metody přírodních věd
- **Sebevražda**
- Anomie, dělba práce, náboženství

Max Weber (1864 – 1920)

- Sociologie jako věda o sociálním jednání
- Chápající sociologie
- Společnost jako suma individuálních aktérů
- Protestantská etika a duch kapitalismu
- Panství, racionalita, byrokracie, věda

Od moderní k nové společnosti

- Změny ve způsobu výroby (postindustrializace)
- Rozvoj masových médií a informačních technologií
- Rychlé sociální změny a potřeba redukce strachu
- Vznik nové, postmoderní mentality – individualismus, flexibilita, mobilita, pluralizace životních stylů, nové vzorce spotřeby, atomizace
- Rozvoj, šíření a dostupnost vzdělání
- Globalizace
- Stárnutí společnosti, migrační tlaky a otázky soužití různých kultur
- Nové typy ohrožení
- Ztráta víry v pokrok, v technologie a vědu
- Hodnotový obrat – ekologie a kvalita obecně, práva menšin, politická participace

Nová éra ve vývoji společnosti (od 70. let minulého století)

- Informační společnost,
společnost znalostí,
- Postindustriální společnost
- Postmaterialistická
společnost (kulturní obrat)
- Konzumní společnost,
mediální společnost
- Pozdně moderní společnost
- Postmoderní společnost
- Riziková společnost
- Společnost zážitků

Ulrich Beck: Riziková společnost

- industriální společnost zaniká díky vedlejším účinkům, které vyvolává – svým vlastním fungováním (nezamýšlené důsledky záměrného jednání)
- produkce bohatství je doprovázena produkcí rizik, a konflikty ohledně distribuce rizik
- Nová povaha rizik – jsou běžně a rutinně produkována, globální rozměr a moderní příčiny, vyvolávají nevratná poškození, jsou neviditelná, nepředvídatelná a otevřena procesu sociálního definování a také big business, bumerangový efekt, nejde kauzálně stanovit příčinu, namísto toho jsou rizika kvantifikována (určování mezních hodnot)
- *vynucená individualizace* - individualismus je to, co člověku zbývá, když byl vyvázán z přežití sociálních opor, neznamená však nezávislost, naopak, člověk se ve všech dimenzích svého života dostal do naprosté závislosti na mechanismu trhu a musí čelit rizikům sám

Gerhard Schulze: Společnost zážitků

- Sociální neukotvenost dnešního člověka (z hlediska lokality, rodiny atd.)
- Naplňování vlastní identity zážitky: „Užij si svůj život“, protahování mladého životního stylu až do pokročilé čtyřicítky
- Dorian Gray: *Žijte! Žijte ten báječný život, který v sobě máte! Hledte, ať o nic nepřijdete. Neustále vyhledávejte nové vzruchy. Svět patří vám – na nějaký čas...*
- Sběr zážitků jako záležitost všech společenských vrstev
- Zážitky jako nové a prosperující průmyslové odvětví (nelze je změnit v trvalý stav)
- Užitek věcí vyměněn za prožitek
- Moderní společnost se svými obrovskými aparáty průmyslové výroby byla ráznou odpovědí na pradávny strach lidstva ze zoufalé bídy a nedostatku. V okamžiku, kdy obyčejného zboží začal být alespoň v některých zemích dostatek pro všechny, nastoupil místo strachu z nedostatku strach nový, strach, který dříve znali jen privilegovaní – strach z ubíjející nudy

